

ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛІГРАФІЇ ТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ

УДК 655.0025

Ю. О. БАРИЧ

РОЗВИТОК НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ ПОЛІГРАФІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ І ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІГРАФІЧНОМУ ІНСТИТУТІ ім. ІВАНА ФЕДОРОВА

В історії розвитку книгодрукування на Україні особливо виділяється етап після перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції і утворення СРСР. Це зумовлено революційними перетвореннями, які відбулися в суспільстві. Швидкі темпи розвитку видавничої справи обумовили потребу підготовки кадрів, в тому числі інженерів-економістів. Вперше підготовка таких кадрів була розпочата в Українському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова у 1930 р. Підготовка інженерно-економічних кадрів, підвищення їх кваліфікації завжди тісно пов'язувались з розвитком наукових досліджень в галузі поліграфічної промисловості і видавництва.

Одною з основних проблем, на якій зосередились науковці кафедри економіки й організації поліграфії в перші роки її створення, було удосконалення організації праці, що базувалось на досягненнях науки та передового досвіду. Карликові поліграфічні підприємства, що виникли в умовах приватної власності на засоби виробництва, з жахливими умовами праці робітників були ліквідовані. По суті заново створювалась база поліграфічної промисловості. Необхідно було по-новому організувати на цих підприємствах працю, створити належні умови для робітників, забезпечити підвищення продуктивності праці, виховувати у людей нове, комуністичне ставлення до праці. І науковці кафедри, керуючись лєнінськими вказівками про організацію праці і підвищення її продуктивності, вивчаючи досвід поліграфії та інших галузей промисловості, розпочали дослідження прийомів і методів праці, аналіз оснащення робочих місць, їх обслуговування і планування, умов праці, можливостей багатостатного обслуговування. Результати досліджень впроваджувались у виробництво, що дозволяло без значних додаткових витрат підвищувати продуктивність праці.

Удосконалення організації праці тісно пов'язувалось зі встановленням норм на операціях. Єдиної методики розрахунку норм ще не було. Науковці кафедри розробили типові норми виробітку на ліно-типний склад, виготовлення бланків, друк і брошурувально-палітурні процеси. Ці норми були впроваджені в друкарнях. Дослідження в галузі продуктивності праці і в першу чергу організації та нормування її тісно пов'язувались зі стахановським рухом. Цими дослідженнями керував перший завідуючий кафедрою, доцент, кандидат економічних наук А. М. Левін.

Проблеми організації та нормування праці, враховуючи їх актуальність, вивчались на кафедрі і в післявоєнний період. З участю працівників кафедри були розроблені перші основні положення нормування праці в поліграфії, удосконалена методика вивчення витрат часу на робочих місцях, які обслуговують бригади робітників, створені довідники технічно обґрунтованих норм (видані в 1960 р.) та ін.

Значна увага приділялась вивченню факторів зростання продуктивності праці і вимірюванню продуктивності праці по факторах.

Важливим напрямом наукових досліджень, якими займалися працівники кафедри, починаючи з першого десятиріччя її роботи, є удосконалення планування поліграфічних підприємств і обліку продукції та створення прейскурантів оптових цін на продукцію поліграфічних підприємств.

Працівниками кафедри вперше на Україні розроблений техпромфінплан поліграфічного підприємства. Планування виробництва аналізувалось одночасно з господарською діяльністю поліграфічних підприємств. Результати аналізу стали вихідними даними для розробки плану на майбутній період.

Дослідження в галузі планування і аналізу виробництва виявили необхідність удосконалення обліку продукції та уніфікації облікових одиниць.

Були детально розглянуті процесний і комплексний методи обліку продукції, викриті істотні недоліки їх, які зумовлювали порушення єдності обліку в промисловості, не завжди достовірно відбивали виконання планів випуску продукції, продуктивності праці і собівартості продукції. Виявилося, що існуюча система обліку продукції і показники, що базуються на ній, не сприяють впровадженню нової техніки, удосконаленню нормування праці і впровадженню нових норм. Рекомендації по удосконаленню обліку продукції були враховані при розробці інструкції по обліку валової і товарної продукції в поліграфічній промисловості.

Особливо розвинулась в післявоєнний період і робота по створенню прейскурантів оптових цін на продукцію поліграфічних підприємств, яка проводилась спільно з науковцями Москви, Ленінграда і Києва. Така співдружність вчених Москви і інших міст з науковцями кафедри є характерною для більшості досліджень, виконаних на кафедрі.

Створення прейскурантів оптових цін сприяло значному удосконаленню економічної роботи на підприємствах, послужило базою для організації госпрозрахунку, сприяло підвищенню ефективності виробництва.

У наукових дослідженнях кафедри значне місце зайняли роботи в галузі удосконалення планування, обліку і калькулювання собівартості продукції. Над цими питаннями працювали А. М. Левін, а згодом М. Я. Шпитальний, який продовжує дослідження з цієї проблеми.

У промисловості не було єдиної методики обліку витрат на виробництво, калькуляції собівартості продукції.

Група науковців і працівників промисловості під керівництвом доц. А. М. Левіна в 1955 р. розробила інструкцію по плануванню, обліку і калькулюванню собівартості продукції. Згодом працівники кафедри А. М. Левін і М. Я. Шпитальний внесли ряд рекомендацій і пропозицій щодо удосконалення планування і калькуляції собівартості продукції, врахувавши вимоги економічної реформи.

Дослідження в галузі планування і обліку собівартості продукції, постійний пошук шляхів підвищення ефективності роботи поліграфічних підприємств привели авторів до думки про доцільність широкого застосування на поліграфічних підприємствах нормативного методу обліку витрат на виробництво. Впровадження його давало змогу тісно пов'язати оперативні плани з техпромфінпланом, постійно бачити стан виконання планових завдань, визначати можливі економічні результати до запуску замовлень у виробництво. На підставі наукових досліджень, проведених на кафедрі разом з працівниками друкарні «Атлас» і Калінінського поліграфічного комбінату, було запропоновано застосувати цей метод на практиці. Суть його полягає в тому, що затрати на виробництво визначаються не після або в період виготовлення замовлення, а до запуску його у виробництво. Для цього необхідно розробити нор-

мативи для визначення собівартості продукції, методику визначення собівартості до запуску замовлення у виробництво і при потребі методики коректування розрахунків під час виготовлення замовлення. Така робота була виконана. Запропонована методика була успішно впроваджена на Калінінському поліграфічному комбінаті¹. Нормативний метод обліку продукції використовується і при запровадженні автоматизованих систем управління на великих поліграфічних підприємствах.

Тісно пов'язане з впровадженням нормативного методу удосконалення організації господарського розрахунку на підприємствах².

Довгий час у поліграфічній промисловості не було методики планування оборотних засобів. Разом з тим прискорення обороту оборотних засобів, зменшення запасів їх є одним з важливих факторів підвищення ефективності виробництва і збільшення нагромаджень у народному господарстві. Це питання досліджував у післявоєнний період один з найстаріших працівників кафедри, її завідуючий з 1945 до 1960 рр. доцент, кандидат економічних наук Б. Г. Куслицький. Ним уперше була розроблена методика визначення нормативного запасу оборотних засобів у поліграфії по всіх елементах, запропонована методика розрахунку коефіцієнта нарощування витрат, розроблені заходи по прискоренню обороту оборотних засобів.

Однією з проблем, яка виникла в поліграфії в післявоєнний період, було підвищення потужності поліграфічних підприємств, насамперед брошурувально-палітурних цехів, низька пропускна спроможність яких гальмувала збільшення випуску книжкової продукції. У 1945—1947 рр. пропонували різні шляхи ліквідації такого становища. Найбільш доцільним з них, як виявлено в результаті досліджень, було удосконалення організації виробництва на базі потокових методів. Група вчених Москви, Ленінграда і Львова — технологи, механіки і економісти (економічну групу очолював доц. А. М. Левін) — розробила проект потокової лінії, яку впроваджено на І зразковій друкарні ім. А. О. Жданова в 1948 р. З часом потокові лінії були організовані на поліграфічних підприємствах Ленінграда, Харкова, Києва та інших міст. Впровадження потоків на поліграфічних підприємствах було переворотом в організації виробництва, оскільки вважалось, що в поліграфії їх застосування неможливе. Впровадження потоків ліній не лише підвищило потужність брошурувально-палітурних цехів, а й значно скоротило виробничий цикл, сприяло зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості продукції. Було обгрунтовано доцільність впровадження потокової організації виробництва в інших цехах, розроблено методику розрахунку потокових ліній, розглянуті різні їх схеми, визначено ефективність поточного виробництва³.

Роботи у цій галузі ведуться на кафедрі і зараз під керівництвом автора статті. Це класифікація потокових ліній, створення методики визначення рівня механізації та неперервності виробництва, удосконалення методики розрахунку потокових ліній, розробка методики економічного аналізу варіантів організаційно-технічних рішень потокових ліній і вибору оптимальних варіантів. Результати досліджень систематично передаються промисловості. Вивчається взаємозв'язок комплексної механізації й автоматизації виробництва з удосконаленням його організації і обгрунтовуються шляхи удосконалення потоків.

¹ Левин А. М., Шпитальный М. Я., Яблонская М. Г. Совершенствование внутризаводского планирования с применением нормативного метода. М., «Книга», 1969.

² Шпитальный М. Я. Организация хозяйственного расчета на полиграфических предприятиях. М., Книга, 1973.

³ Купцова О. Б., Левин А. М., Фомин Н. Д., Брейдо М. Г. Поточные линии в брошюровочно-переплетных цехах. М., «Искусство», 1955.

Протягом багатьох років на кафедрі проводяться наукові дослідження в галузі організації та економіки видавничої справи, які очолює доцент, кандидат економічних наук В. В. Дінкевич. Основним змістом цих досліджень є виявлення внутрішніх резервів зниження собівартості продукції та підвищення її рентабельності на основі удосконалення редакційно-видавничого процесу та найбільш раціонального використання матеріальних, грошових та трудових ресурсів. Приділяється значна увага удосконаленню видавничо-поліграфічних зв'язків.

Результати цих досліджень у вигляді рекомендацій і пропозицій щодо підвищення економічної ефективності роботи видавництв систематично публікуються в галузевих журналах та наукових збірниках.

Теоретичне і практичне значення для підвищення ефективності виробництва має дослідження ефективності використання виробничих фондів (зав. кафедрою доц. Р. М. Машталір). Науковці кафедри проаналізували ефективність використання виробничих фондів поліграфічної промисловості комплексно, тобто не лише в залежності від факторів їх використання, а й в зв'язку з ефективністю спрямування капіталовкладень, фактичною економічною ефективністю техніки, проектування і будівництва підприємств поліграфічної промисловості та іншими факторами⁴. Одне з центральних питань економічної науки в період науково-технічної революції — це дослідження економічної ефективності напрямів технічного прогресу і капіталовкладень.

Науковці показали залежність економічної ефективності організаційно-технічних рішень від конкретних виробничих умов поліграфічного виробництва, виявили вплив на рівень економічної ефективності таких факторів, як концентрація виробництва, тираж видань, їх ілюстративність та ін. Заслугує на увагу можливість математичного моделювання визначення економічної ефективності з застосуванням електронно-обчислювальних машин. Так, працівниками кафедри проводився аналіз і встановлювались оптимальні варіанти організаційно-технічних рішень застосування гнучких фотополімерних форм, використання друкарських машин, обґрунтовувалась доцільність передачі газети на віддаль, ефективність впровадження однопроцесного травлення, можливі варіанти технічного прогресу в офсетному виробництві та ін. Впровадження результатів у промисловість сприяло підвищенню ефективності поліграфічного виробництва.

Предметом досліджень науковців кафедри були також питання розвитку поліграфічної промисловості економічного району і області. При цьому вивчались організаційні форми розвитку поліграфічних підприємств, вплив транспортного фактору на розміщення поліграфічних підприємств та ін.

Наукові дослідження, які ведуться на кафедрі, постійно удосконалюються, поглиблюється сфера наукового пошуку. Дослідження все більшою мірою носять комплексний характер. При вивченні окремих проблем все частіше застосовуються математичні методи, використовується ЕОМ.

Викладачі кафедри разом з науковими працівниками лабораторії економічних досліджень Українського науково-дослідного інституту поліграфічної промисловості вивчали можливість застосування сітьових методів у поліграфії, разом з викладачами кафедри вищої математики розробили схему і склали алгоритм оптимального розподілу замовлень між поліграфічними підприємствами, запропонували розв'язок задачі економічного обґрунтування нової техніки з допомогою математичних методів. Слід зазначити, що викладачі кафедри завжди проводили наукові дослідження у тісному контакті з працівниками про-

⁴ М а ш т а л и р Р. М. Эффективность производственных фондов полиграфической промышленности. М., «Книга», 1971.

мисловості, науковцями галузевих науково-дослідних інститутів, викладачами економічних кафедр Московського поліграфічного інституту. До наукових досліджень широко залучаються студенти, що сприяє поліпшенню їх підготовки. Викладачі кафедри брали участь у створенні підручників, навчальних посібників. Тільки за останніх 15 років підготовлено і опубліковано сім монографій, підручників і навчальних посібників, надруковано близько 100 наукових статей, 40 методичних розробок⁵.

Колектив кафедри усвідомлює, що науково-технічний прогрес, який здійснюється в поліграфії, вимагає дальшого розгортання досліджень економічної ефективності виробництва, зобов'язує удосконалювати методи дослідження, ширше використовувати електронно-обчислювальну техніку, працювати над окремими проблемами удосконалення організації виробництва, управління і планування. На розв'язання цих завдань спрямовані зусилля науковців кафедри.

Yu. O. BARNITCH

**THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC RESEARCHES IN THE FIELD
OF THE ECONOMICS OF GRAPHIC ARTS INDUSTRY
AND EDITING IN THE UKRAINIAN GRAPHIC ARTS INSTITUTE
AFTER THE NAME OF IVAN FEDOROV**

S u m m a r y

Some main problematic developments of the Graphic Arts Industry economics, planning and organization for the period of 40 years, solved by the Chair of Economics of the Ukrainian Graphic Arts Institute, are analysed.

⁵ Левін А. М. Основи організації і планування підприємств поліграфічної промисловості. Львів, 1958; Ананьин И. М., Коровкин И. Ф., Левин А. М. Техническое нормирование труда в полиграфической промышленности. М., «Искусство», 1961; Чванов Н. Ф., Хейфец Л. М., Левин А. М., Куслицкий Б. Г. Организация и планирование полиграфических предприятий. М., «Книга», 1964; Организация и планирование полиграфического производства. М., «Книга», 1970; Экономика полиграфической промышленности. М., «Книга», 1972 та ін.
